

**TÜRKİYE’DE SİNAİ MÜLKİYET HAKLARIYLA
İLGİLİ MEVCUT TEŞVİKLER VE YENİ TEŞVİK
ÖNERİLERİ**

NİSAN 2012

TUSİAD 40

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
1. SINAİ MÜLKİYET HAKLARI İLE İLGİLİ MEVCUT TEŞVİKLER VE ÖNERİLER.....	5
1. 1 Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Teşvikleri.....	5
1.1.1 KOSGEB Teşvikleri.....	5
1.1.2 Ar-Ge Merkezi Teşvikleri	6
1.2 TÜBİTAK Teşvikleri.....	7
1.2.1 ARDEB 1008 Patent Başvurusu Teşvik ve Destekleme Programı	7
1.2.2 ARDEB 1301 Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Ağları Ve Platformları Kurma Girişimi Projeleri (İŞBAP) Destekleme Programı ve İŞBAP Programı kapsamında İl Yenilik Platformları.....	10
1.3 Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvikleri	11
1.3.1 98/10 Sayılı Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımına İlişkin Tebliğ.....	11
1.3.2 2010/6 Sayılı Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ	11
1.3.3 2006/4 Sayılı Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ	12
1.3.4 2008/2 Sayılı Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ.....	14
1.4 Diğer Teşvikler ve Öneriler	14
2. SINAİ MÜLKİYET HAKLARI ÜZERİNDEN ELDE EDİLEN GELİRLERİN TÜRKİYE'DE VERGİLENDİRİLMESİ	16
2.1 Gerçek Kişiler Açısından:	17
2.2 Kurumlar Açısından:	20
2.3 Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nda Yer Alan Teşvikler.....	21
3. YENİ TEŞVİK ÖNERİLERİ.....	24
3.1 Şirketlere Sınai Mülkiyet Hakları Personeli İstihdamı İçin Teşvik Verilmesi	26
3.2 Şirketlere Sınai Mülkiyet Haklarına İlişkin Alt Yapı Kurulması Konusunda Teşvik Verilmesi	27
3.3 Sınai Mülkiyet Haklarının Ticarileştirilmesi Sonucunda Elde Edilen Gelirler Üzerindeki Vergilerin Kaldırılması ve Büyük Ölçüde Azaltılması	28
3.4 Teşvik Verimliliğinin Değerlendirilmesi	29
4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	30
KAYNAKÇA	32

GİRİŞ

Ekonomik büyüme ve rekabet gücünün artması, inovasyon, yeni bilgi yaratılması ve bu bilginin ürünlere adapte edilmesiyle artık aynı anlama gelmiştir. Küresel ekonomide sermaye ve teknolojinin uluslararası dolaşımı, işgücü dolaşımını geride bırakmıştır. Bu bağlamda sınai mülkiyet hakları, günümüzde gerek gelişmiş ülkelerin ekonomisinin gerekse uluslararası ticaretin en önemli dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Zira, dünya genelinde şirketler, pazar payı yaratmak ve karlılıklarını arttırmak için inovasyona ve fikri ürünlerine öncelik vermekte ve bu amaçla hem Ar-Ge faaliyetlerine hem de fikri ürünlerinin yönetimine ciddi miktarda yatırım yapmaktadırlar.

Yeni ekonominin en önemli yanı, yeni teknolojileri içselleştirmesi, yayması ve uygulamasıdır. Yenilikçilik ve yeni teknolojilerin geliştirilmesi artık iş dünyasının öncelikli işlevi haline gelmiştir. Birçok sanayi kolunda sınai mülkiyet hakları ve özellikle de patentler yeni ürünlerin geliştirilmesinde ve ticarileştirilmesinde kritik öneme sahiptir.

Türkiye’de sınai haklar, 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK), 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında KHK, 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında KHK, 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında KHK, 566 sayılı İlaçların Patent Kapsamına Alınmasına İlişkin KHK, 5174 sayılı Entegre Devre Topografyalarının Korunması Hakkında Kanun ve 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun ile düzenlenen haklardır. Sınai mülkiyet hakları bünyesinde patentleri ve faydalı modelleri, ticaret ve hizmet markalarını, coğrafi işaretleri, endüstriyel tasarımları, entegre devre topografyalarını ve ıslahçı haklarını içermektedir¹. Haksız rekabet ile korunabildiği ölçüde know-how (ticari sır/gizli bilgi) da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Fikri mülkiyet hakları ise 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile düzenlenen haklardır. Fikri mülkiyet hakları kendi içinde, manevi haklar ve mali haklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesi; kullanma, lisans (kiralama) veya devir (satış) vasıtalarıyla olabilmektedir. Lisans, sınai veya fikri mülkiyet haklarını kullanmak üzere başkalarına verilen izindir.

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının ticari bir değere dönüşmesi ile Türkiye’de yüksek katma değerli ürüne dayalı ihracat büyüyecek ve yabancı yatırımlar artacaktır. Bu kapsamda Türkiye’nin stratejik anlamda fikri ürünlere bakış açısının geliştirilmesi gerekmektedir. Söz konusu atılımı sağlamak amacıyla yeni teşvik mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçtan hareketle, 4-5 Mart 2011 tarihinde gerçekleştirilen V. Kızılcahamam Yatırım Konferansı’nda Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Teknik Komitesi Eylem Planının 6 numaralı eylemi olarak fikri ve sınai mülkiyet haklarının işletmelerde kullanılmasının ve

¹ Ercan Alptürk, “Sınai Mülkiyet Haklarının Finansal, Hukuksal ve Vergisel Boyutu”, Yaklaşım, Haziran 2004, Sayı: 11

ticarileştirilmesinin özendirilmesi için atılacak adımların tespit edilmesine yönelik bir çalışma raporu hazırlanmasına karar verilmiştir.

Çalışma raporunun birinci bölümünde, sınai mülkiyet haklarına ilişkin mevcut teşvik sistemleri incelenmekte ve bu sistemlerin geliştirilmesine yönelik öneriler getirilmektedir. İkinci bölümde, sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesinden elde edilen gelirler üstündeki vergi rejimi incelenmektedir. Üçüncü bölümde, yeni teşvik sistemleri önerilmektedir. Dördüncü bölümde ise genel bir değerlendirme yapılmakta ve bir eylem planı önerilmektedir.

Bu rapor, TÜSİAD Şirket İşleri Komisyonu bünyesinde yer alan TÜSİAD Fikri Haklar alışma Grubu tarafından YOİKK Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Teknik Komitesi'ne sunulmak üzere hazırlanmıştır.

1. SINAİ MÜLKİYET HAKLARI İLE İLGİLİ MEVCUT TEŞVİKLER VE ÖNERİLER

Giriş bölümünde belirtildiği üzere, çalışma raporunun amacı, yatırım ortamının iyileştirilmesi, Türk ekonomisinin güçlendirilmesi ve Türkiye'nin rekabetçiliğinin artırılması için sınai mülkiyet hakları alanındaki mevcut teşvik sistemlerinin gözden geçirilmesi ve yeni teşvik sistemlerinin önerilmesidir. Devlet tarafından yatırım ortamını iyileştirmek amacıyla yerli ve yabancı işletmelere sağlanan en etkili destek mekanizmalarından biri, işletmelerin belirli giderlerinin devlet tarafından karşılanmak suretiyle desteklenmesi ve bu sayede işletmelerin teşvik edilmesidir. İşletmelerin sınai mülkiyet haklarına ilişkin giderlerinin desteklenmesi konusunda bir teşvik önerisi ortaya koyabilmek için öncelikle bir durum tespiti yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda, birinci bölümün amacı, sınai mülkiyet hakları ile ilgili kamu kurumları tarafından verilen desteklerin ve teşviklerin ortaya konulmasıdır. İncelemeler yapılırken her bir teşvik sisteminin geliştirilmesi ve uygulamalarının iyileştirilmesi için öneriler de getirilmiştir.

1. 1 Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Teşvikleri

1.1.1 KOSGEB Teşvikleri

KOSGEB destekleri kapsamında sınai mülkiyet hakları ile ilgili destek içeren başlıca iki destek programı bulunmaktadır. Bunlar “*Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı*” ile “*Genel Destek Programı*”dır.

Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı'nın amacı, bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip küçük ve orta ölçekli işletmeler ile girişimcilerin geliştirilmesini, yeni ürün, yeni süreç, bilgi ve/veya hizmet üretilmesi ve ticarileştirilmesini teminen araştırma, geliştirme, inovasyon ve endüstriyel uygulama projelerini desteklemektir.

Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programının iki alt programından biri olan Ar-Ge ve İnovasyon Programında işletmelerin patent, faydalı model, endüstriyel tasarım tescil ve entegre devre topografyaları tescil belgelerini almak için yaptığı giderler karşılanmaktadır. Türk Patent Enstitüsü (TPE)'ne ve/veya yurt dışı muadili kurumlar ile TPE tarafından yetkilendirilmiş patent vekillerine yapılan ödemeler bu destek kapsamındadır. Geri ödemesiz olan bu destek kapsamında, giderlerin %75'i desteklenmekte olup, destek üst limiti 25.000 TL'dir. Destek kapsamında ödeme yapılabilmesinin koşulu, işletmenin ilgili patent, faydalı model, endüstriyel tasarım tescil belgesi veya entegre devre topografyası tescil belgesini almış olmasıdır.²

² KOSGEB Destek Programı Uygulama Esasları, <http://www.kosgeb.gov.tr/>

Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programının iki alt programından bir diğeri olan Endüstriyel Uygulama Programında sınai mülkiyet haklarına ilişkin harcamalar için bir destek bulunmamaktadır.

*Genel Destek Programının*³ amacı, ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında KOBİ'lerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek ve sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmektir.

Genel Destek Programında işletmelerin; TPE veya muadili yurt dışı kurum/kuruluşlardan; patent, faydalı model, endüstriyel tasarım tescil, entegre devre topografyaları tescil ve marka tescil belgelerini almak için başvuru yapılan kurumlara yaptığı ödemelere ve bunlara ilişkin vekillik hizmeti giderlerine destek verilmektedir. 3 yıl süre ile verilen ve üst limiti 20.000 TL olan bu destek geri ödemesizdir. Yurtdışı marka tescil belgesi desteği verilebilmesi için, yurt içinde marka tescil belgesi sahibi olunması koşulu aranmaktadır. Destek kapsamında ödeme yapılabilmesinin koşulu, işletmenin ilgili patent, faydalı model, endüstriyel tasarım tescil, entegre devre topografyası tescil veya marka tescil belgesini almış olmasıdır.

Öneriler:

- Patent alınması süreci uzun ve maliyetli bir süreçtir. Benzer şekilde yurt dışında sınai mülkiyet hakları korumasının tesis edilmesi de uzun ve yüksek maliyetlidir. Bu nedenle birçok şirket maliyetlerden dolayı ürettikleri teknoloji ve yenilikleri koruyamadan pazara girmekte ve taklit ürünlerin önüne geçecek bir araçları olmamasından dolayı süratle pazar dışına itilmektedir. Dolayısıyla, finansal sorunlardan en hızlı etkilenen KOBİ'lerin kendilerini rekabet ve taklitten koruyacak sınai mülkiyet hakları korumasını tesis edebilmeleri KOBİ'lerin rekabet edebilirliği açısından elzemdir.
- KOSGEB tarafından sınai mülkiyet haklarına ilişkin verilmekte olan teşvikler, şirketler tescil belgelerini aldıktan sonra verilmektedir. Dolayısıyla şirketler tescil belgelerini alana kadar tüm masrafları kendileri karşılamaktadır. Teşvik ödemelerine sınai mülkiyet haklarına ilişkin başvurunun yapılması ile birlikte başlanması, söz konusu desteklerin şirketler açısından daha cazip hale gelmesine katkı sağlayacaktır. Diğer taraftan şirketlerin desteklenecek sınai mülkiyet hakkı sayısına sınır getirilerek sistemin kötü niyetli kullanımı engellenebilecektir. Bir diğer olasılık da ,yapılan başvurunun olumsuz sonuçlanması durumunda sağlanmış olan desteğin geri ödenmesinin hükme bağlanmasıdır.

1.1.2 Ar-Ge Merkezi Teşvikleri

3 KOSGEB Genel Destek Programı Uygulama Esasları, <http://www.kosgeb.gov.tr>

Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanunun⁴ amaçlarından biri Ar-Ge personeli ve nitelikli işgücü istihdamının artırılmasını desteklemek ve teşvik etmektir. Ar-Ge yöneticiliği/birimine bağlı çalışan ve Kanunun 3. maddesi kapsamında destek personeli olarak değerlendirilen sınai mülkiyet haklarından sorumlu personel de bu destek kapsamındadır.

Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama ve Denetim Yönetmeliği'nin 6. maddesinde Ar-Ge sayılmayan faaliyetler sıralanmış olup, (1) bendinde "Ar-Ge ve yenilik faaliyetleriyle geliştirilen ürüne veya sürece ilişkin fikri mülkiyet haklarının edinimi dışında bu hakların korunmasına yönelik çalışmalar" Ar-Ge ve yenilik kapsamında değerlendirilmemiştir.

Söz konusu Kanunun uygulanmasına ilişkin yayımlanan yönetmelikte⁵, gelir vergisi stopajı teşviki kapsamında Ar-Ge ve destek personelinin çalışmaları karşılığı ödenen ücretin, doktoralı olanlar için %90'ı, diğerleri için %80'i gelir vergisinden müstesna tutulacağı belirtilmektedir. Aynı zamanda Ar-Ge merkezinde çalışan Ar-Ge personeli ile destek personelinin Ar-Ge faaliyetleri nedeniyle elde ettikleri ücretleri üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin yarısı beş yılı aşmamak üzere Maliye Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.

Öneri:

Şirketler sınai mülkiyet haklarını katma değer yaratacak şekilde yönetilebilmek için sınai mülkiyet haklarının yönetiminden sorumlu birimleri bağımsız ve direkt olarak üst yönetime rapor veren birer birim olarak oluşturabilmektedir. Bunun en uygun yapılanma olduğu düşünüldüğünde bu tür örneklerin sayısının zaman içinde artması olasıdır. Dolayısıyla Ar-Ge merkezi belgesine sahip olan şirketlerde Ar-Ge personeli için verilen söz konusu desteğin, bağlı olduğu birime bakılmaksızın, sınai mülkiyet hakları personeli için de sağlanması sınai mülkiyet hakları alanında sağlanan destek unsurlarının artırılması açısından yararlı olacaktır. Yine bu personel için yapılan makul eğitim giderlerinin (uzaktan eğitim, sertifika programı, konferans katılımı gibi) karşılanması da öngörülebilir.

1.2 TÜBİTAK Teşvikleri

1.2.1 ARDEB 1008 Patent Başvurusu Teşvik ve Destekleme Programı

Patent Başvurusu Teşvik ve Destekleme Programının amacı, Türkiye'nin ulusal ve uluslararası patent başvurularının sayısının artırılması, gerçek ve tüzel kişilerin patent

⁴ 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun
<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5746&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>

⁵ Araştırma Ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama Ve Denetim Yönetmeliği
(31.07.2008 tarih ve 26953sayılı Resmi Gazete) <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27934.html>

başvurusu yapmaya teşvik edilmesi ve ülkemizde sınaî mülkiyet hakları yönünde bilinçlenmeye katkıda bulunulmasıdır.

Teşvikler 3 kategori altında verilmektedir:

TBF-1: TBF-1,teşviği, Türkiye’de patent başvurusunda bulunan başvuru sahiplerine verilmektedir. Geri ödemesiz hibe olarak verilen bu teşvik toplam 3.450 TL ile sınırlıdır. Bu tutarın 450 TL’si vekillik hizmeti ücretleri için, 3.000 TL’si de resmi ofislere ödenecek resmi ücretler için tahsis edilmiştir. Destek başvurusu kabul edildiğinde resmi ücretler doğrudan başvuru sahibine verilmemekte, TPE, harçları TÜBİTAK’tan talep ederek tahsil etmektedir. Başvuru sahipleri, resmi ücret gerektiren işlemlerde TÜBİTAK destekli formları kullanarak, tahsis edilen hesaptan resmi ücretin tahsil edilmesini talep etmektedir.

TBF-2: TBF-2 sisteminde destekler, Uluslararası Patent başvurusu (PCT) ve Avrupa patent başvurularına verilmektedir. Geri ödemesiz hibe olarak verilen bu teşvik toplam 3.450 TL ile sınırlıdır. Bu tutarın 450 TL’si vekillik hizmeti ücretleri için 3.000 TL’si de resmi ücretler için tahsis edilmiştir. Harcamalar önce başvuru sahibi tarafından yapılmakta, yapılan harcamaların TÜBİTAK’a sunulmasının ardından bütün teşvik tutarı başvuru sahibinin hesabına direkt olarak aktarılmaktadır.

TBF-3: Uluslararası patent başvurusu (PCT) kaynaklı, bölgesel (EPC), ABD ve Japonya patent başvuruları veya en az bir ortak rüçhanı olan bölgesel (EPC), ABD ve Japonya patent başvuruları için sunulan destektir.

Üçlü-triadic (ABD, Japonya ve Avrupa) patent başvurularının araştırma raporundan sonraki işlem ücretleri için sağlanan destek, geri ödemeli olarak verilmektedir. Uluslararası patent başvurusu kaynaklı başvurularda, uluslararası araştırma raporundan sonraki ücretler ile uluslararası patent başvurusu kaynaklı olmayan (bölgesel (EPC), ABD ve Japonya) patent başvurularında, EPO’dan, ABD’den ve Japonya’dan alınan araştırma raporundan sonraki ücretler destek kapsamındadır.

Destek üst limiti her yıl Ocak ayında TÜBİTAK Bilim Kurulu tarafından belirlenmektedir. Destek miktarı resmi patent ofisi ücretleri, giriş yapılan ülkelerdeki vekil ücretleri ve Türkiye’deki vekil ücretleri için kullanılmaktadır.

TÜBİTAK ve TPE yetkilileri arasında oluşturulan bir jüri tarafından başvuru evrakları ve araştırma raporu değerlendirilerek, başvurunun destek sisteminden yararlanıp yararlanamayacağına; yararlanacak ise ilk aktarım tutarı ile toplam aktarım tutarına karar verilmektedir. Toplam destek tutarı başvuru sahibine fasılalar halinde ödenmektedir. İlk aktarım tutarının harcanmasından sonra, başvuru sahibi, bir sonraki aktarıma karar verilmesi amacı ile harcamalarına dayanak teşkil eden işlemleri ve harcamaların yapıldığına dair tüm dekont ve fatura asıllarını TÜBİTAK’a sunmak durumundadır. Üçlü (triadic) patent başvurusunun EPO’da, ABD’de ve Japonya’da tescil edildiğine ilişkin tescil belgelerinin

TÜBİTAK'a sunulması halinde verilen tüm destekler hibeye dönüşür. Aksi takdirde verilen desteğin geri alınması işlemlerine başlanır.⁶

Öneriler:

- TBF1 başvuruları için verilen 3000 TL tutarındaki ücret patent başvuru işlemleri esnasında yapılan harcamaların tümünü karşılamamaktadır. Bu durum başvuru sahiplerinin en ucuz olan araştırma ofisini seçmelerini zorunlu kılmakta ya da araştırma raporu alındıktan sonra inceleme raporu için ödenmesi gereken resmi ücretlere verilen teşvik yeterli olmadığından incelemesiz sistemi tercih etmelerine neden olmaktadır. TÜBİTAK incelemesiz patentlere teşvik vermediği için söz konusu başvuru teşvik sisteminden çıkmaktadır, belge düzenlenmesi ücretinin ve yıllık ücretin başvuru sahibi tarafından ödenmesi gerekmektedir. Teşvik üst limitinin artırılması bu gibi durumların azalmasına katkı sağlayacaktır.
- TBF-2 ve TBF-3 sistemlerinde gerçek ve tüzel kişilerin TÜBİTAK'a sunmaları gereken vergi borçlarının olmadığına ilişkin yazının geçerliliği 15 gün ile sınırlıdır. Yazı süresi içinde TÜBİTAK'a sunulduğu halde, TÜBİTAK bünyesindeki iç prosedür nedeni ile söz konusu yazının ilgili bölüme ulaşması 15 günü aşabilmektedir. Bu durumda TÜBİTAK, başvuru sahiplerinden yeni yazı istemektedir. Yeni bir yazı almak kişiler ve kurumlar için ek maliyet ve zorluk yaratmaktadır. Yazının ilgili resmi kurumdan alındığı tarihten itibaren 15 gün içinde TÜBİTAK'a sunulmasının yeterli kabul edilmesi halinde, iç prosedür nedeni ile yaşanan gecikmeden dolayı başvuru sahibi mağdur olmayacaktır.
- TBF-3 Sisteminde TÜBİTAK ve TPE yetkilileri arasında oluşturulan bir jüri tarafından başvuru evrakları ve araştırma raporu değerlendirilerek, başvurunun destek sisteminden yararlanıp yararlanamayacağına; yararlanacak ise ilk aktarım tutarı ile toplam aktarım tutarına karar verilmektedir. Bu tutarın belirlenme kriterlerinin açıklanmasında yarar görülmektedir. Ayrıca bu tutarın belirlenmesinde başvuru sahibi tarafından talep edilen tutarın dikkate alınması önerilmektedir. Zira başvuru sahibi veya vekili talep edilecek tutarı belirlemeden önce mutlaka ilgili ülkelerden masraflara ait tahmini bir bütçe çalışması yapmış ve talebini bu bütçeye göre belirlemiştir.
- TBF-3 Sisteminde jüri tarafından uygun görülen miktarın altında teşvik verilmesi durumunda (örneğin 100.000 TL talep edilmiş ama Jüri 80.000 TL belirlemiş ise) yapılan harcamalar verilen teşvik tutarını aşarsa, aşan kısmı başvuru sahibi ödemek zorunda kalmaktadır. Harcamaların belgelenmesi şartı ile teşvik tutarını aşan kısım için TÜBİTAK tarafından ek teşvik verilmesi şirketlerin maliyetlerini düşürmede yardımcı olacaktır.

⁶ www.tubitak.gov.tr

- 23.08.2006 tarihinden bu güne kadar söz konusu programlardaki teşvik tutarlarında artış olmamıştır. Söz konusu süreçte artan patent masrafları dikkate alınarak TBF-1, TBF-2 ve TBF-3 için belirlenen teşvik miktarının artırılması uygun olacaktır.
- TÜBİTAK ile TPE arasındaki muhasebeye yönelik işlemler nedeni ile teşvikli araştırma ve inceleme raporlarının elde edilme süresi, teşviksiz araştırma ve inceleme raporlarının elde edilme süresinin yaklaşık iki katını bulmaktadır. İki kurum arasındaki söz konusu sürecin kısaltılmasına yönelik bir çalışma yapılması yararlı olacaktır.

1.2.2 ARDEB 1301 Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Ağları Ve Platformları Kurma Girişimi Projeleri (İŞBAP) Destekleme Programı ve İŞBAP Programı kapsamında İl Yenilik Platformları

Programın amacı ulusal ve uluslararası kurum, kuruluş, birim ve gruplar arasında temel bilimler, mühendislik, sağlık bilimleri, sosyal bilimler ve ilgili teknoloji dallarında, özellikle ülkemizin bilim ve teknoloji öngörülerini doğrultusunda gelişmesini sağlamak üzere, ilgili taraflar arasında işbirliğini oluşturmak, artırmak ve bunların somut çıktılara yönelecek şekilde gelişmesini sağlamak üzere önerilecek işbirliği ağlarının ve platformların kurulmasını desteklemektir.

Toplantı, organizasyon, seyahat ve konaklama giderleri, büro, makine ve teçhizat, bilgi yayma ile ilgili giderler, web sayfaları, veri bankaları ve sanal laboratuvarlar kurmak için gerekli harcamalar (donanım, yazılım ve diğer), fikri ve sınai hizmetler ile danışmanlık ücretlerini kapsamaktadır. Destek üst limiti 250.000 TL'dir.

Sanayi ve iş dünyasından kurum ve kuruluşlar, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ile bunların oluşturduğu en az 2 katılımcıdan oluşan konsorsiyumlar başvuruda bulunabilmektedir.

İl Yenilik Platformları kapsamında tarafların (kamu, üniversite, sanayi ve sivil toplum) bir araya gelerek öncelikle İl Yenilik Stratejisi ve Eylem Planını oluşturmaları ve bu planı aktif katılım ve eşgüdümle hayata geçirmeleri hedeflenmektedir.

Öneri:

İŞBAP için üniversiteler bünyesinde, İl Yenilik Platformları için ise İl Özel İdaresi ve/veya İl Sanayi/Ticaret Odaları bünyesinde birer koordinasyon birimi oluşturulması, İŞBAP ve İl Yenilik Platformları desteklerinden daha fazla ve etkili bir şekilde yararlanılmasına katkıda bulunacaktır. Bu birimin potansiyel paydaşlara ulaşarak bu destekleri tanıtmaları, paydaşlardan proje önerileri alması, paydaşları bir araya getirerek ortak çalışma platformları oluşturması, ayrıca proje yürütülürken de olası pürüzlerin giderilmesi konusunda aktif rol üstlenmesi yararlı olacaktır.

1.3 Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvikleri

1.3.1 98/10 Sayılı Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımına İlişkin Tebliğ

Ar-Ge Yardımına İlişkin Tebliğ ile Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından, sanayi kuruluşlarının Ar-Ge projelerine sermaye desteği sağlanması ile kuruluşlarca yürütülen ‘Stratejik Odak Konuları Projeleri’ne ilişkin giderlerin hibe olarak Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan karşılanması amaçlanmaktadır.

“Stratejik Odak Konuları Projeleri” ülkemizde mevcut sanayi yapısı, teknoloji ve insan gücü birikimi ve uluslararası karşılaştırmalı üstünlüklerin dinamiği esas alınarak, hangi alanlarda teknolojik projeler yürütülmesinde yarar bulunduğunu veya Ar-Ge faaliyetlerinin ülkemizde gelişip yaygınlaşması için alınması gereken tedbirleri tespit eden projelerdir.

Tebliğ kapsamında patent ve lisans çalışmaları, destekten faydalanabilecek Ar-Ge faaliyetleri arasında gösterilmektedir. Kuruluşlar, taleplerinde, önceki dönemlere ait proje bazındaki TPE’den alınacak patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tescili ile ilgili giderlerini belgelemektedir.

Sanayi kuruluşunun proje bazında desteklenen Ar-Ge faaliyetinin patentle sonuçlanması halinde, o proje bazındaki Ar-Ge giderleri için sağlanan toplam destek miktarının %10’u patentin alınmasından hemen sonra, ek destek olarak ilgili sanayi kuruluşuna ödenmektedir.

Lisans veya “know-how” satın alınmasını içeren projeler ile bir ürün veya sistem oluşturulmasını, geliştirilmesini sağlamayan, sadece teknoloji transferinden oluşan projeler bu kapsamda desteklenmemektedir.

Öneriler:

- Tebliğde lisans çalışmaları desteklenecek çalışmalar arasında tanımlanmış olmakla birlikte lisans ile ilgili hangi faaliyetin ne şekilde destekleneceği belirtilmemektedir. Özellikle proje kapsamında ortaya çıkan patent, tasarım, vb. hakların üçüncü kişilere lisanslanması sürecindeki masrafların da teşvik kapsamına alınması Ar-Ge projelerine sağlanan destek unsurlarının artırılması açısından faydalı olacaktır.
- Ar-Ge yatırımlarının yüksek maliyetli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, firmaların masrafları önceden ödeyerek sonra tahsil etmeleri yerine fon hesabı gibi bir hesapta onaylanan tutar üzerinden henüz masraflar yapılmadan başvuru sahibine avans şeklinde verilebilmesi yararlı olacaktır.

1.3.2 2010/6 Sayılı Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ

Tebliğ'in amacı, Türkiye'de sınai ve/veya ticari faaliyet gösteren şirketler ile İşbirliği Kuruluşları⁷ üyelerinin ürünlerinin pazarlama ve tanıtımının yapılmasını sağlamak, bu çerçevede yurt dışında gerçekleştirilen tanıtım, marka tescil giderleri ile yurt dışında mal ticareti yapmak amacıyla açılan birimlerle ilgili giderlerinin bir kısmının Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanmasıdır.

Tebliğ kapsamında şirketlerin yurt içi marka tescil belgesine sahip oldukları markalarının yurt dışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri, % 50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Dolarına kadar desteklenmektedir.

Öneri:

Desteklenen gider oranının ve yıllık sağlanan destek tutarı tavanının yükseltilmesi, sınai mülkiyet hakları alanında yurtdışı başvurularına sağlanan teşvik ve motivasyon unsurlarının artırılması açısından yararlı olacaktır.

1.3.3 2006/4 Sayılı Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ

Bu Tebliğ ile İhracatçı Birlikleri, Üretici Dernekleri, Üretici Birliklerinin, Türkiye'de ticari ve/veya sınai faaliyette bulunan şirketlerin olumlu Türk malı imajının oluşturulması ve yerleştirilmesi için yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştireceği her türlü harcamaların uluslararası kurallara göre Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanması amaçlanmaktadır.

Tebliğ'in 10. maddesi kapsamında şirketlerin, Müsteşarlık tarafından marka destek programı kapsamına alındığı tarihten sonra; patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline ilişkin harcamaları ile destek kapsamına alınan markalarının tescili ve korunmasına ilişkin olarak gerçekleştirecekleri giderleri, %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Doları desteklenmektedir.

TURQUALITY Komitesi, Müsteşarlığın bağlı bulunduğu Bakanın başkanlığında Müsteşarlık, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), İhracatçı Birlikleri, İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri temsilcileri ile konusunda uzman kişilerden oluşmaktadır. Söz konusu Komite, TURQUALITY destek programı kapsamına alınacak şirketler ile TURQUALITY Sertifikası verilecek markalarının tespiti hususunda yetkilidir. Anılan Komitenin teşkili ile çalışma usul ve esasları Müsteşarlık tarafından belirlenmekte ve sekretarya görevi Müsteşarlık tarafından yürütülmektedir.

⁷ İşbirliği Kuruluşu, üyeleri için işbirliği faaliyeti gerçekleştiren İhracatçı Birlikleri, İl Ticaret ve Sanayi/Sanayi Odaları, Organize Sanayi Bölgeleri, Sektörel Üretici Dernekleri veya imalatçıların kurduğu dernek-birlik veya kooperatifleri ifade etmektedir. Tebliğ, Türkiye'de sınai ve/veya ticari faaliyet gösteren şirketler ile işbirliği kuruluşlarına verilen destekleri kapsamaktadır.

Tebliğin 11. maddesinde, TURQUALITY Komitesi tarafından TURQUALITY destek programı kapsamına alınan şirketlerin; patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline ilişkin harcamaları ile TURQUALITY Sertifikasını haiz markalarının yurtdışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri %50 oranında desteklenmektedir.

Şirketler bu Tebliğin 10. ve 11. maddelerinde düzenlenen destek unsurlarından, yurtiçi ve yurtdışı tescil belgesine sahip en fazla 2 markası için yararlandırılabilir.

Tebliğ hükümleri çerçevesinde bir Holding/Şirketler Topluluğu bünyesinde yer alan en fazla 6 marka desteklenebilir.

İlgili Tebliğin 29. Maddesinde ise destek unsurlarından yararlandırılacak olan kuruluş ve şirketler tarafından yurtdışında gerçekleştirilen faaliyet giderlerine ilişkin belgelerin harcamanın yapıldığı bölgedeki Türk Ticaret Müşavirliği/Ataşeliğine; Türk Ticaret Müşavirliği/Ataşeliği bulunmuyor ise bu ülkelerdeki Türk Konsolosluklarına onaylatılması gerektiği belirtilmektedir.

Öneriler:

- Tebliğin 10. ve 11. maddelerinde belirtilen desteklenecek gider oranlarının artırılması, sınai mülkiyet hakları alanında yurtdışı başvurularına sağlanan teşvik ve motivasyon unsurlarının artırılmasını sağlayacaktır.
- Tebliğde, şirketlerin, destek unsurlarından, yurtiçi ve yurtdışı tescil belgesine sahip en fazla 2 markası için yararlandırılabilmesi belirtilmektedir. Belli sektörlerde tek bir marka yeterli iken bazı sektörlerde marka sayısının ürün çeşitliliği ile yüksek sayılara çıkabildiği dikkate alındığında söz konusu destek en fazla 2 adet marka ile sınırlandırılmamalıdır. Marka koruma dışında, promosyon, mağaza, fuar masrafları gibi konularda destek talep etmeyen firmalara ikiden fazla markanın tescil ve koruma maliyetleri ile ilgili destek verilmesi şirketlerin maliyetlerinin düşürülmesi açısından olumlu olacaktır.
- Programda desteklenecek markanın hem yurtiçi hem de yurtdışında tescilli olması şartı getirilmektedir. Daha önceden tescil edilmiş markalar nedeniyle yurtiçinde tescil edilmiş bir markayı yurtdışında tescil etmek veya tam tersi mümkün olmayabilmektedir. Buna ek olarak firmalar, markalarının yurtdışında telaffuz açısından veya yabancı dildeki anlam açısından uygun değilse, ilgili yabancı pazar için yabancı bir ibare veya yurtdışında telaffuzu kolay ibareleri marka olarak seçmektedir. Bu nedenle tescil şartının yurtiçi marka tesciline bağlanması koşulunun kaldırılması ticari hayattaki uygulamalar açısından daha uygun olacaktır.
- Tebliğ'in 23. Maddesinde bir Holding/Şirketler Topluluğu bünyesinde yer alan en fazla 6 markanın desteklenebileceğinden bahsedilmektedir. Holding/Şirketler

Topluluğu'nun alacağı desteğin belirli bir sayı ile sınırlandırılmaması, yurtdışında Türk markalarının tanıtılması ve Türk malı imajının desteklenmesine önemli katkı sağlayacaktır.

- Yurtdışında yapılan harcamalar ile ilgili belgelerin yurtdışında Türk Ticaret Müşavirliği/Ataşeliği veya Konsolosluklarında onaylatılması süreci ilgili firma açısından hem zaman kaybına neden olmakta hem de ödenen harçlar şirket maliyetlerinin artmasına yol açmaktadır. Onay sürecinin basitleştirilmesi, örneğin internet üzerinden yürütülebilmesi, iş takibi süresi ve maliyetlerinin azaltılması açısından yararlı olacaktır.

1.3.4 2008/2 Sayılı Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ

Bu Tebliğ ile Türkiye'de tasarım kültürünün oluşturulması ve yaygınlaştırılmasını teminen tasarımcı şirketleri, tasarım ofisleri ile Birlikler, tasarım dernekleri-birliklerinin gerçekleştireceği tanıtım, reklam, pazarlama, istihdam, danışmanlık harcamaları ile yurt dışında açacakları birimlere ilişkin giderlerinin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanması amaçlanmaktadır.

Türkiye'de ticari ve/veya sınai faaliyette bulunan tasarımcı şirketlerin yurt dışında tanınmaları ve markalaşmaları amacıyla, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline ilişkin harcamaları ile markalarının yurtdışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri, % 50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Doları ile desteklenmektedir.

Öneri:

Giderlerin tamamının desteklenmesi, sınai mülkiyet hakları alanında yurtdışı başvurularına verilen teşvik ve motivasyon unsurlarının artırılmasını sağlayacaktır.

1.4 Diğer Teşvikler ve Öneriler

Bütünsel bir bakış açısı getirebilmek amacıyla, aşağıda sıralanan destek programları sınai mülkiyet hakları destekleri açısından incelenmiştir.

- Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu Kapsamında Sağlanan Destek ve Muafiyetler
- Teknogirişim Sermayesi Desteği
- San-Tez Programı Desteği
- Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri⁸
- TEYDEB tarafından yürütülen 1505- KOBİ Yararına Teknoloji Transferi ve 1507-KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı
- 2000/1 Sayılı İstihdam Yardımı Hakkında Tebliğ

⁸ Türkiye'de firmaların daha çok bireysel hareket etmeleri nedeniyle rekabet öncesi işbirliği projelerinin bilinirliğinin az olduğu ve bu nedenle kullanılmadığı tespit edilmiştir

- 2009/5 Sayılı Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ
- 2010/8 Sayılı Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ

Yapılan incelemenin sonucunda yukarıda sıralanan destek programlarının sınai mülkiyet hakları ile ilgili teşvik unsurları içermediği tespit edilmiştir. Sınai mülkiyet hakları, Ar-Ge, inovasyon, ürün geliştirme ve üniversite-sanayi iş birliği çalışmalarının sonuçlarının korunmasının ve ticarileştirilmesinin birincil aracıdır. Türkiye'nin ve Türk şirketlerinin uluslararası rekabet gücünü arttırabilmek için sınai mülkiyet haklarını, Ar-Ge, yatırım, istihdam, üniversite sanayi iş birlikleri ve rekabetçilik konularının ayrılmaz bir parçası olarak düşünmek gerekmektedir. İş dünyasının ihtiyaçları ve ekonominin gerçekleri göz önünde bulundurulduğunda bu programlara sınai mülkiyet hakları ile ilgili bir takım destek unsurlarının dahil edilmesi önerilmektedir.⁹

⁹ Bu konuda, bu raporun bir sonraki aşamasında, özel olarak Ar-Ge ve rekabet alanlarında faaliyet gösteren çalışma gruplarıyla işbirliği içerisinde faaliyet gösterilerek ayrı bir çalışma yapılması düşünülmektedir.

2. SINAÎ MÜLKİYET HAKLARI ÜZERİNDEN ELDE EDİLEN GELİRLERİN TÜRKİYE’DE VERGİLENDİRİLMESİ

Devlet tarafından yatırım ortamını iyileştirmek adına yerli ve yabancı işletmelere sağlanan en etkili destek mekanizmalarından birisi vergi teşvikleridir. İşletmelerin sınai mülkiyet haklarını ticarileştirerek elde ettikleri gelirlerin vergilendirilmesi konusunda bir teşvik önerisi ortaya koyabilmek için öncelikle bir durum tespiti yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda, ikinci bölümün amacı, sınai mülkiyet haklarının kiralanmasından (lisanslanmasından) veya satılmasından (devir edilmesinden) elde edilen gelirlerin Türkiye’de vergilendirilmesine ilişkin genel rejimi ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda, fikri mülkiyet hakları, know-how ve ticari sırların kiralanmasından veya satılmasından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi kapsam dışında tutulmuştur. Sınai mülkiyet haklarının değerlendirilmesi, aktifleştirilmesi ve muhasebeleştirilmesi konuları da çalışmaya dahil edilmemiştir.

Öte yandan, yurtdışı işlemlerden elde edilen kazançların vergilendirilmesi ilgili ülke ile yapılan çifte vergilendirmeyi önleme (ÇVÖ) anlaşmasına göre farklılık arz edeceğinden, aşağıdaki açıklamalar değerlendirilirken söz konusu ÇVÖ anlaşmalarının da ayrıca göz önünde bulundurulması gerekecektir.

Giriş bölümünde belirtildiği üzere, lisans, sınai mülkiyet haklarını kullanmak üzere başkalarına verilen izindir. Lisans verenin (lisansör), lisans karşılığında, lisans alandan aldığı her türlü ödeme lisans geliri olarak adlandırılmaktadır. Sınai mülkiyet hakları lisanslanabilecekleri gibi devir vasıtasıyla satışa da konu olabilir.

Vergi mevzuatı ve uygulamalarına göre, sınai mülkiyet hakları, gayrimaddi hak olarak değerlendirilmektedir. Sınai mülkiyet haklarına ilişkin lisanslar ile ilgili sözleşmeler ise kira sözleşmesi niteliğindedir¹⁰. Bu çerçevede, lisans veya lisans verilmesi işlemi, kiralama işlemi olarak değerlendirilmektedir. Vergi mevzuatı açısından lisans gelirleri (ihtira beratlarının mucitleri veya bunların kanuni mirasçıları tarafından elde edilenler hariç), Gelir Vergisi Kanunu’nun (GVK) 70. maddesinde “*sahipleri veya kiracıları tarafından kiraya verilme suretiyle elde edilen gelir*” olarak tanımlanan gayrimenkul sermaye iradı kapsamında yer almaktadır. İhtira beratlarının mucitleri veya kanuni mirasçıları tarafından kiraya verilmesinden (lisanslanmasından) elde edilen gelirler ise, gayrimenkul sermaye iradı olarak değerlendirilmeyip, serbest meslek kazancı olarak nitelendirilmektedir (GVK md.70/5).

Sınai mülkiyet haklarının (mucidi veya kanuni mirasçısının elinde bulundurduğu ihtira beratları hariç) devir yoluyla satılması ise GVK’nın mükerrer 80. maddesine göre değer artış kazancı olarak değerlendirilmektedir. İhtira beratlarının mucitleri veya kanuni mirasçıları

¹⁰ Birgül Dikmen, “Gayrimaddi Hakların Kiralanması Suretiyle Dar Mükellef Kurumlar Tarafından Türkiye’de Elde Edilen Gayrimenkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi”, Vergi Dünyası, Kasım 2010, Sayı: 351

tarafından satılması neticesinde elde edilen kazançlar ise değer artış kazancı olarak nitelenmeyip, serbest meslek kazancı olarak tanımlanmaktadır (GVK mükerrer md.80/2 ve 80/3)

Lisans veren tarafın ticari bir işletme niteliğinde olduğu durumlarda ise, elde edilen her türlü kazanç (lisanslama ve/veya hakkın devir edilmesi) ticari kazanç olarak nitelendirilmektedir.

Vergi kanunlarına göre, elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi, geliri elde eden tarafın niteliğine göre farklılık arz etmekte olup vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüp eden kimseler tam ve dar mükellef olarak ikiye ayrılmaktadır.

Tam mükellef gerçek kişiler, ikametgahı Türkiye’de bulunan veya bir takvim yılı içinde devamlı olarak 6 aydan fazla süreyle Türkiye’de oturan gerçek kişiler ile resmi daire ve müesseselere veya merkezi Türkiye’de bulunan teşekkül ve teşebbüslere bağlı olup adı geçen kuruluşların işleri dolayısıyla yabancı memleketlerde oturan Türk vatandaşlarıdır. Sözü edilen kişiler Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazanç ve iratların tamamı üzerinden vergilendirilmektedir (GVK md. 3).

Dar mükellef gerçek kişiler, yukarıda yer alanların dışında olup Türkiye’de gelir elde eden gerçek kişileri içermektedir. Anılan kimseler yalnızca Türkiye’de elde ettikleri kazanç ve iratlar üzerinden vergilendirilmektedir (GVK md. 6).

Tam mükellef kurumlar, kanunî veya iş merkezi Türkiye’de bulunan sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iş ortaklıklarıdır (Kurumlar Vergisi Kanunu [KVK] md. 2). Söz konusu kurumlar gerek Türkiye içinde gerekse Türkiye dışında elde ettikleri kazançların tamamı üzerinden vergilendirilmektedir (KVK md. 3/1).

Dar mükellef kurumlar, yukarıda yer verilen kurumlardan kanunî ve iş merkezlerinin her ikisi de Türkiye’de bulunmayanları içermektedir. Dar mükellef kurumlar sadece Türkiye’de elde ettikleri kazançları üzerinden vergilendirilmektedir (KVK md. 3/2).

Ülkemiz vergi kanunlarının genel ilkeleri ile uyumlu olarak, sınai mülkiyet haklarının lisanslanması yani vergi mevzuatına göre kiralanması yoluyla elde edilen gayrimenkul sermaye iratlarının veya satılması karşılığında elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi de hak sahibinin mükellefiyet şekline göre farklılık arz etmektedir.

2.1 Gerçek Kişiler Açısından:

GVK’nın 70. maddesine göre; ihtira beratı, alameti farika ve marka üzerindeki kullanım hakkı veya kullanma imtiyazı gibi hakların, sahipleri (ihtira beratı mucidi veya mirasçısı hariç) veya kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilen gelirler gayrimenkul sermaye iradı olarak vergilendirilmektedir. GVK’nın 94. maddesine göre, kamu idare ve müesseseleri, iktisadi kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar,

dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler GVK'nın 70. maddesinde yazılı hakların kiralanması karşılığında yaptıkları ödemeler üzerinden (2009/14592 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) ile %20 oranında) gelir vergisi tevkifatı (kaynakta vergi kesintisi) yapmak durumundadır¹¹. Tam mükellef gerçek kişiler yönünden, GVK'nın 94. maddesinde sözü edilen kimselere yapılan kiralama karşılığında bir takvim yılı içerisinde elde edilen gayrimenkul sermaye iradının (tevkifat öncesi) brüt tutarının (2011 yılı için) 23.000 TL'yi aşmaması durumunda, kaynakta ödenen vergi nihai vergi olacak, bu gelirler yıllık beyanname ile ayrıca beyan edilmeyecektir. Yıl içerisinde elde edilen kira gelirinin 23.000 TL'yi aştığı durumda ise, söz konusu gelirin tamamı beyan edilecek ve gelirin miktarına bağlı olarak %15 ila %35 arasında değişen oranlarda gelir vergisi hesaplanacaktır. Hesaplanan vergiden ilgili gelir üzerinden kaynakta kesinti yoluyla ödenen vergiler mahsup edilecek, mahsubu mümkün olmayan vergi mükellefe iade edilecektir.

Tam mükellef gerçek kişiler yönünden, kiralamanın GVK'nın 94. maddesinde belirtilen kimseler dışındakilere yapıldığı durumlarda ise, yıl içerisinde elde edilen ve tevkifat suretiyle vergilenmemiş olan kira gelirinin (2011 yılı için) 1.170 TL'yi aştığı durumlarda, elde edilen gelirin tamamı beyan edilecek ve gelirin tutarına bağlı olarak yine %15 ila %35 arasında değişen oranlarda vergi ödenecektir.

Öte yandan, yukarıda belirtilen kiralama kapsamında elde edilen gelirler üzerinden %18 oranında katma değer vergisi (KDV) hesaplanması da gerekecektir (Katma Değer Vergisi Kanunu (KDVK) md.1/3-f).

Dar mükellef gerçek kişiler açısından ise, GVK'nın 94. maddesinde belirtilen kişilerden elde edilen lisans gelirleri hiçbir şekilde beyan edilmeyecek ve kaynakta %20 oranında kesilen stopaj nihai vergi olacak iken, kiralamanın 94. maddede belirtilenler dışındaki kimselere yapıldığı durumda, elde edilen lisans gelirinin tamamı beyan edilecektir.

Eğer gelir GVK'nın 70. maddesinde belirtilen hakların kiraya verilmesinden değil de elden çıkartılmasından kaynaklanıyorsa (mucitleri veya kanuni mirasçısı tarafından elden çıkarılan ihtira beratları hariç) bu durumda anılan kazanç ve iratlar, GKV'nın mükerrer 80. maddesi uyarınca, diğer kazanç ve irat olarak gelir vergisine tabi olacaktır¹². Tam mükellef gerçek kişiler yönünden, söz konusu değer artış kazançlarının istisnayı (2011 yılı için 8.000 TL) aşan kısmının tamamı beyan edilecek ve GVK'nın 103. maddesi uyarınca %15 ila %35 arasında değişen vergi tarifesi üzerinden gelir vergisine tabi tutulacaktır. Dar mükellef gerçek kişiler yönünden ise, satışın GVK'nın 94. maddesinde belirtilen kimselere yapıldığı durumlarda, patent haklarının satışı dolayısıyla bunlara yapılan ödemeler üzerinden ödemeyi yapanlarca %20 oranında vergi kesilecek (GVK md.94/4) ve vergi dairesine ödenecektir. Elde edilen değer artış kazancının dar mükellef gerçek kişi tarafından ayrıca beyanı söz konusu

¹¹ Ersin Nazalı, "Uluslararası Vergi Anlaşmalarında Royalti (Gayrimaddi Hak) Ödemelerinin Vergilendirilmesi - I", Yaklaşım, Haziran 2009, Sayı: 198

¹² Ersin Nazalı, Haziran 2009

olmayacaktır. Patent satışının GVK md. 94'te yazılı kimselere yapılmadığı durumda, elde edilen değer artış kazancının istisnayı (2011 yılı için 8.000 TL) aşan kısmının tamamı beyan edilecek ve GVK'nın 103. maddesi uyarınca %15 ila %35 arasında değişen vergi tarifesi üzerinden gelir vergisine tabi tutulacaktır. Söz konusu işlemler ticari veya mesleki bir nitelik taşımadıkları müddetçe KDV'ye tabi olmayacak, ticari veya mesleki faaliyet çerçevesinde mutad ve sürekli olarak yapılan işlemler ise %18 KDV'ye tabi olacaktır.

Gerçek kişi tam ve dar mükellefler ile ilgili buraya kadar yapılan açıklamalar, mucitleri veya kanuni mirasçıları tarafından kiralanan (lisanslanan) veya elden çıkarılan ihtira beratları için geçerli değildir. Daha önce de belirtildiği üzere bu tür işlemler nedeniyle elde edilen gelirler GVK'da serbest meslek kazancı olarak nitelenmektedir (GVK md. 18, md. 70/5 ve mükerrer md. 80/2 ile 80/3).

Sözü edilen gelirler için vergi kanunlarımızda, bu tür gelirleri teşvik eden ve elde edilen geliri vergiden bağışık kılan ayrı bir vergileme rejimi söz konusudur. GVK'nın 18. maddesine göre, ihtira beratlarının mucitleri veya bunların kanuni mirasçıları tarafından kiralınması (lisanslanması) veya elden çıkarılması (satılması) karşılığında elde edilen hasılatın tamamı, geliri elde edenin mükellefiyet türüne bakılmaksızın, gelir vergisinden istisna edilmiştir. Ancak, bu istisnanın ilgili gelirin GVK md.94'te sayılan kimselerden elde edilmesi durumunda GVK md. 94/2-a uyarınca tevkif yoluyla ödenecek vergiye (2009/14592 sayılı BKK uyarınca %17) etkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla, sözü edilen gelirler yönünden nihai gelir vergisi yükünün %17 olduğu ifade edilebilir. GVK md. 94'te sayılanlar dışındakilerden elde edilen bu tür gelirler üzerinde ise herhangi bir gelir vergisi yükü bulunmayacaktır.

Diğer yandan, konunun KDV yönünden mahiyeti, işlemin sürekli ve mutad olarak yapıp yapılmadığına göre farklılık arz etmektedir. İhtira beratlarının mucitleri veya kanuni mirasçıları tarafından satışı işleminin sürekli ve mutad olarak yapıldığı durumda, elde edilen gelir (%18 oranında) KDV'ye tabi olacaktır (KDVK md.1/1). Kiralama yönünden işlemin sürekli ve mutad yapılmasının bir önemi olmayıp, ihtira beratlarının mucitleri veya kanuni mirasçıları tarafından kiralınmasından elde edilen gelir her durumda %18 oranında KDV'ye tabi olacaktır (KDVK 1/3-f).

İhtira beratı, alameti farika ve marka üzerindeki kullanım hakkı veya kullanım imtiyazı gibi hakların kiralınması veya satışı ticari işletme (tam mükellefler yönünden kollektif ve adi komandit şirket gibi şahıs şirketleri ile adi şirket veya diğer surette ortaya çıkan bireysel işletmeler; dar mükellefler yönünden ise Türkiye'de kurulu işyeri veya daimi temsilci bünyesinde gerçekleştirilmiş ise, bu tür kazançlar niteliğine bakılmaksızın ticari kazanç olarak vergilendirilmektedir. Bu durumda, elde edilen kazanç, tutarına bakılmaksızın beyan edilecek ve gelirin tespitinde GVK'nın 37 ila 51. maddeleri arasında yer verilen ticari kazancın tespiti hakkındaki hükümler uygulanacaktır. İşletmenin gider ve maliyet durumuna bağlı olarak, vergiye tabi kar (matrah) doğup doğmamasına göre, ya %15 ila %35 arasında değişen oranda vergi ödenecek veya hiç vergi ödenmeyecektir. Ayrıca, elde edilen hasılat üzerinden %18 oranında KDV hesaplanacaktır (KDVK md.1/1).

2.2 Kurumlar Açısından:

Sınai mülkiyet haklarının lisanslanması ve/veya satışı (devir veya temlik) karşılığında bir hesap dönemi içerisinde tam mükellef kurumlar tarafından elde edilen kazancın tamamı (yurtdışından veya yurtiçinden elde edildiğine bakılmaksızın) ilgili olduğu dönemde beyan edilecek ve %20 oranlı kurumlar vergisine tabi tutulacaktır (KVK md.6/1, 14/1 ve 32/1). Ayrıca, yurtdışından elde edilen gelirler için, kaynak ülke ile yapılan ÇVÖ anlaşması hükümlerinin dikkate alınması gerekecektir.

Diğer yandan, beyan edilen gelir üzerinden (varsa) yurtdışında ödenmiş bulunan vergiler, Türkiye’de beyan edilen gelire isabet eden kısmı aşmamak kaydıyla Türkiye’de ödenecek kurumlar vergisinden mahsup edilebilecektir (KVK md.33).

Yukarıda sözü edilen işlemler nedeniyle %18 oranında KDV hesaplanması gerekecek olup, işlemin karşı tarafının yurtdışında olduğu durumlarda ise KDV Kanunu’nun 11. ve 13. maddeleri uygulama alanı bulabilecek ve ilgili işlemler mal/hizmet ihracatı şeklinde KDV’den istisna edilebilecektir.

Dar mükellef kurumlar yönünden ise, KVK’nın 30/1-c maddesi uyarınca GVK’nın 70. maddesi kapsamına giren lisanslamalar nedeniyle ortaya çıkan gayrimenkul sermaye iratlarından ve yine aynı Kanunun 30/2. maddesi uyarınca ticari kazançta dahil olup olmadığına bakılmaksızın sınai mülkiyet hakların satış, devir ve temlik karşılığında bu kurumlara nakden veya hesaben ödenen bedeller üzerinden (2009/14593 sayılı BKK uyarınca) %20 oranında kurumlar vergisi tevkifatı yapılması gerekecektir. Ticari kazançta dahil olarak elde edilenler (Türkiye’deki işyeri veya daimi temsilci vasıtasıyla elde edilenler) hariç olmak üzere, tevkif yoluyla vergilendirilen söz konusu kazançlar için beyanname verilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır (KVK md.30/9).

Dar mükellef, satışı veya kiralama (lisanslamayı) Türkiye’deki bir firması aracılığıyla yapmışsa yani kazanç ticari bir kazançta dahil ise Türkiye’deki şube veya temsilci, satış karşılığı elde edilen gelirin tevkifat öncesi brüt tutarını yıllık beyanname ile beyan edecek ve tevkif edilen miktarı hesaplanan vergiden mahsup edecektir.

Öte yandan, bilindiği üzere T.C. Anayasası’nın 90. maddesinin son fıkrasına göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin taraf olduğu uluslararası vergi anlaşmalarında yer alan düzenlemeler, içerdikleri özel hükümler de göz önünde bulundurulduğunda vergi uygulama alanında öncelikle dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla uluslararası işlemlerden elde edilen kazançların vergilendirilmesinde, ilgili devlet ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasında imzalanan Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması ilk sırada gelmektedir¹³. Şu an itibarıyla yürürlükte bulunan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında geçerli olan oranlar www.gib.gov.tr

¹³ Birgül Dikmen, Kasım 2010

adresinde yer almaktadır. Bu listeye bakıldığında genel oranın %10 olduğunu söylemek mümkündür¹⁴.

Bununla beraber, bir hakkın dar mükellef kurum tarafından Türkiye’de mukim firmaya kiraya verilmesi, hizmetin Türkiye’de yapılması veya hizmetten Türkiye’de faydalanılması söz konusu ise, katma değer vergisinin (KDV) konusunu oluşturmakta ve hizmeti sunan dar mükellef kurum bu verginin mükellefi olmaktadır. Ancak, dar mükellef kurumun Türkiye’de herhangi bir işyeri bulunmadığı durumlarda söz konusu KDV, KDVK’nın 9. maddesi uyarınca Türkiye’de ödemeyi yapan tarafından sorumlu sıfatıyla 2 numaralı KDV Beyannamesi ile beyan edilerek ödenmektedir (KDVK md.9/1 ve 15 Seri No.lu KDV Genel Tebliği). Bu nedenle, yurtdışında yerleşik dar mükellef kurumlardan hak kiralayan yani kiralama hizmeti alan Türkiye’deki şirket, sorumlu sıfatıyla, bu hizmete ilişkin yapılan ödemelerin brüt tutarı üzerinden genel oranda (%18) KDV hesaplamalı, hesaplamış olduğu bu KDV’yi 2 no.lu KDV beyannamesi ile beyan etmeli ve ilgili vergi dairesine ödeyerek, aynı dönem 1 no.lu KDV beyannamelerinde ise ödediği bu vergiyi indirim konusu yapmalıdır. Ayrıca işlemin döviz cinsinden belirlenmiş olması durumunda oluşacak kur farkları üzerinden de ayrıca sorumlu sıfatıyla KDV hesaplayıp beyan etmelidir¹⁵. Kiralamanın dar mükellef kurumun Türkiye’deki bir işyeri (temsilcisi veya şubesi) aracılığıyla yapıldığı durumlarda, kiralama hizmetini alan açısından KDV sorumluluğu söz konusu olmayacak ve işleme ilişkin KDV, hizmeti veren dar mükellef tarafından yine aynı oranda (%18) beyan edilip ödenecektir (KDVK md.1/1).

Hakkın Türkiye’de işyeri olmayan dar mükellef kurum tarafından Türkiye’de mukim bir firmaya satıldığı durumlarda ise, yine KDV sorumluluğu gündeme gelecek ve alıcı firmanın yukarıda belirtilen usulle (%18 oranında) KDV hesaplaması gerekecektir (KDVK md.9/1 ve 15 Seri No.lu KDV Genel Tebliği).

2.3 Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nda Yer Alan Teşvikler

Çalışmanın bu bölümünde sınai mülkiyet haklarının lisanslaması ve/veya devredilmesinden elde edilen gelirlerin vergilemesi ile ilgili 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nda yer alan teşviklere yer verilmektedir.

6170 sayılı Kanun ile 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nda değişikliğe gidilmiş olup, teknoloji geliştirme bölgelerine yönelik destek ve teşviklere ilişkin geçici 2 nci madde aşağıda belirtildiği şekilde yeniden düzenlenmiştir.

“Yönetici şirketlerin bu Kanun uygulaması kapsamında elde ettikleri kazançlar ile Bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, münhasırın bu Bölgedeki yazılım

14 Ersin Nazalı, Haziran 2009

15 Birgül Dikmen, Kasım 2010

ve AR-GE faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları 31/12/2023 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır.

Bölgede çalışan; AR-GE ve destek personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri, 31/12/2023 tarihine kadar her türlü vergiden müstesnadır. Muafiyet kapsamındaki destek personeli sayısı Ar-Ge personeli sayısının yüzde onunu aşamaz. Yönetici şirket, ücreti gelir vergisi istisnasından yararlanan kişilerin Bölgede fiilen çalışıp çalışmadığını denetler. Ancak, Bölgelerde yer alan girişimcilerin yürüttükleri AR-GE projesi kapsamında çalışan AR-GE personelinin, Bölgede yürüttüğü görevle ilgili olarak yönetici şirketin onayı ile Bölge dışında geçirmesi gerek süreye ait ücretlerinin bir kısmı gelir vergisi kapsamı dışında tutulur. Kapsam dışında tutulacak ücretin miktarı, Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak hazırlanacak yönetmelikle belirlenir. Yönetici şirketin onayı ile Bölge dışında geçirilen sürenin Bölgede yürütülen görevle ilgili olmadığını tespit edilmesi halinde, ziyaa uğratılan vergi ve buna ilişkin cezalardan ilgili işletme sorumludur.”

Söz konusu düzenlemeler çerçevesinde teknoloji geliştirme bölgelerinde faaliyet gösteren mükelleflerin, münhasıran bölgedeki yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar, faaliyete başlanılan tarihten bağımsız olmak üzere, 31/12/2023 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Bölgede çalışan Ar-Ge ve destek personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri de 31/12/2023 tarihine kadar her türlü vergiden müstesnadır.

Kanununun 3. maddesine göre Ar-Ge faaliyeti, yenilik ve yazılım faaliyeti aşağıda belirtildiği şekilde tanımlanmaktadır;

“Araştırma ve Geliştirme (AR-GE): Araştırma ve geliştirme, kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yazılım dahil yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmaları,

Yenilik: Sosyal ve ekonomik ihtiyaçlara cevap verebilen mevcut pazarlara başarı ile sunulabilecek ya da yeni pazarlar yaratabilecek; yeni bir ürün ya da mal, hizmet, uygulama, yöntem veya iş modeli fikri ile oluşturulan süreçleri ve süreçlerin neticelerini,

Yazılım: Bir bilgisayar, iletişim cihazı veya bilgi teknolojilerine dayalı bir diğer cihazın çalışmasını ve kendisine verilen verilerle ilgili gereken işlemleri yapmasını sağlayan komutlar dizisinin veya programların ve bunların kod listesini, işletim ve kullanım kılavuzlarını da içeren belgelerin, belli bir sistematik içinde, tasarlama, geliştirme şeklinde ürün ve hizmetlerin tümü ile bu ürün ya da mal ve hizmetlerin lisanslama, kiralama ve tüm hakları ile devretme gibi teslim şekillerinin tümünü” ifade etmektedir.

Dolayısıyla, teknoloji geliştirme bölgelerinde yapılan Ar-Ge ve yazılım faaliyetleri kapsamında elde edilen sınaî mülkiyet haklarının satış ve devri işlemleri 31.12.2023 tarihinde kadar gelir ve kurumlar vergisinden muafıdır.

Öte yandan, KDVK'nın geçici 20. Maddesine göre; “4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununa göre teknoloji geliştirme bölgesinde faaliyette bulunan girişimcilerin kazançlarının gelir veya kurumlar vergisinden istisna bulunduğu süre içinde münhasıran bu

bölgelerde ürettikleri ve sistem yönetimi, veri yönetimi, iş uygulamaları, sektörel, internet, mobil ve askeri komuta yazılımı şeklindeki teslim ve hizmetleri katma değer vergisinden müstesnadır.”

Görüldüğü üzere, gelir ve kurumlar vergisi istisnası tanınan işlemlere kıyasla daha az bir işlem için geçerli olmakla birlikte, bölgede gerçekleştirilen bir kısım sınaî hak teslim ve lisanslaması işlemleri de 31.12.2023 tarihine kadar KDV’den istisnadır. Geçici 20. madde kapsamına girmeyen teslim ve hizmetler ise %18 oranında KDV’ye tabi olacaktır.

3. YENİ TEŞVİK ÖNERİLERİ

Rekabet güçleri yüksek, bilgiye ve yüksek teknolojiye dayalı ekonomilerde şirket değerlerinin büyük kısmı sınai mülkiyet haklarından oluşmaktadır. Bu durum sınai mülkiyet haklarının teknoloji, hukuk, finans, pazarlama gibi disiplinler ile işbirliği içinde yönetilmesi gereken stratejik bir disiplin olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda ekonomiye katkıda bulunan bireysel girişimcilerin, KOBİ'lerin, büyük şirketlerin ve sanayicilerin rekabet güçlerinin artırılması; yatırım ortamının iyileştirilmesi, Türk ekonomisinin güçlendirilmesi ve Türkiye'nin rekabet gücünün artırılması anlamına gelecektir.

Bir şirketin sınai mülkiyet haklarını ekonomik değer yaratabilecek şekilde yönetebilmesi için aşağıdaki adımları atması gerekmektedir.

1. Sınai mülkiyet haklarının kullanımından elde edilmek istenilen sonuçlar ve bu sonuçların elde edilebilmesi için yapılması gereken faaliyetlerin planlanması,
2. Planlanan faaliyetleri yerine getirecek organizasyon ve altyapı kurulması: Sınai mülkiyet hakları kapsamında düşünüldüğünde ideal bir organizasyonun ve altyapının temel bileşenleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.
 - a. İç kaynaklar (sınai mülkiyet hakları yöneticileri, dahili patent vekilleri ve mühendisleri, dahili marka vekilleri, sınai mülkiyet hakları uzmanları, lisanslama uzmanları, sınai mülkiyet alanında uzman avukatlar, raporlama ve dosyalamadan sorumlu operatörler, organizasyonu destekleyen stajyerler)
 - b. Dış kaynaklar (ulusal ve uluslararası vekillik ve avukatlık hizmetleri, sınai mülkiyet hakları danışmanları, izleme hizmetleri)
 - c. Yazılımlar ve veri tabanları (sınai mülkiyet hakları yönetimi yazılımları, ücretli ve ücretsiz patent ve marka veri tabanları, online ve yazılı sınai mülkiyet hakları yayımlarına abonelikler)
3. Sınai mülkiyet hakları alanında çalışan personelin ve şirket personelinin sınai mülkiyet hakları konusunda eğitilmesi
4. Planlanan faaliyetlerin gerçekleştirilmesi
5. Gerçekleştirilen faaliyetlerin raporlanması
6. Gerçekleştirilen faaliyetlerin denetlenmesi

Yukarıda sıralanan adımlar arasında en hayati olan adım, organizasyonun ve altyapının kurulması adımıdır. Özellikle yetkin, tecrübeli ve yeterli insan kaynağının bulunmaması, sıralanan adımların gerçekleşmesini engellemektedir.

Yukarıda sıralanan adımları atmış olan bir şirket sınai mülkiyet haklarını yönetirken temelde aşağıdaki faaliyetleri yerine getirmektedir.

1. **Tespit:** Fikri ürünlerin tespit edilmesi faaliyetleridir.
2. **Koruma:** Tespit edilen fikri ürünlerin uygun sınai mülkiyet hakları ile koruma altına alınması faaliyetleridir.
3. **Portföy Yönetimi:** Koruma faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan sınai mülkiyet hakları portföyünün şirket stratejisi ile paralel biçimde yönetilmesi faaliyetleridir.
4. **Ticarileştirme:** Şirketin stratejik kararları doğrultusunda belirlenen sınai mülkiyet haklarının bizatihi şirket tarafından kullanılarak veya çeşitli yöntemler ile üçüncü kişilerin kullanımına açılarak ekonomik değer yaratılmasıdır. En önemli ticarileştirme yöntemlerinden biri ise sınai mülkiyet haklarının bir ücret karşılığında üçüncü kişilerin kullanımına açılması olan lisanslama faaliyetidir.

Yukarıda sıralanan faaliyetler arasında da görüleceği üzere sınai mülkiyet haklarının şirketin rekabet gücüne ve finansal sonuçlarına olan katkısı ticarileştirme faaliyetleri ile ortaya çıkmaktadır. Daha geniş anlamda düşünülürse sınai mülkiyet haklarının ülke ekonomisine ve rekabet gücüne olan katkısı da ticarileştirme faaliyetleri ile ortaya çıkmaktadır. Ticarileştirme faaliyetlerinin en somut biçimi olan lisanslama faaliyetlerinin özünde teknolojinin kullanılması bulunduğu için ve günümüzün açık inovasyon ortamında teknolojiler büyük oranda iş birlikleri ile geliştirildiği için lisanslama faaliyetleri iş dünyasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu konudaki en çarpıcı veri, sınai mülkiyet haklarının lisanslanmasından elde edilen gelirlerin 2009 yılında dünya çapında 180 Milyar ABD Doları mertebesine çıkmış olmasıdır¹⁶. Bu rakamın 2011 yılında 200 Milyar ABD Doları mertebesinde olması beklenmektedir. Konunun bütünlüğü açısından, teknolojisini ve ürünlerini sadece kendileri değerlendirmek isteyen şirketler için sınai mülkiyet haklarının ekonomik değerinin, bu şirketlerin elde ettikleri ilave pazar payları ve kar marjlarında ortaya çıktığını belirtmek gereklidir.

Türkiye’de koruma faaliyetleri konusunda devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları, şirketler ve üniversiteler nezdinde bilinçlenme anlamında önemli bir noktaya gelmiştir. Koruma faaliyetleri konusunda iyileştirilmesi gereken alanların bilinmesi ve tüm paydaşların farklı platformlarda bunlar için işbirliği içinde çalışması bunun en büyük göstergesidir. Ancak bugün Türk ekonomisinin güçlendirilmesi ve Türkiye’nin rekabetçiliğinin artırılması için sınai mülkiyet hakları konusunda atılması gereken adımlarda

- **şirketlerde sınai mülkiyet hakları organizasyonu ve alt yapısı kurulmasına ve**
- **ticarileştirme faaliyetlerine**

odaklanılmalıdır.¹⁷

¹⁶ World Intellectual Property Organization Report: The Changing Face of Innovation 2011

¹⁷ Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Sayın Nihat Ergün’ün 24 Ekim 2011 tarihli "Yatırımların Odağında Türkiye: Fikri ve Sınai Mülkiyetin Yatırıma Dönüştürülmesi" konulu seminerdeki "Patent konusunda, Ar-Ge konusunda, fikri mülkiyet hakları, başvurular ve onların korunması konusunda Türkiye bir noktaya kadar geldi. Şimdi aşılması gereken eşik bunların ticarileştirilmesi eşliğidir" ifadesi de bu tespit ile paraleldir.

Çalışma raporunun 1. bölümünde sınai mülkiyet hakları alanında verilen destekler ve teşvikler incelenmiştir. Devlet kurumları tarafından verilen desteklerin ve teşviklerin, şirketlerin sadece koruma faaliyetlerine odaklandığı görülmektedir. Ar-Ge Merkezi Teşviklerindeki belirli koşullar altında sınai mülkiyet hakları personeli konusunda sağlanan destekler haricinde, şirketlerin sınai mülkiyet hakları organizasyonu kurması konusunda herhangi bir teşvik sistemi bulunmamaktadır. Ar-Ge merkezi belgesi olan şirketlerin sayısı düşünüldüğünde, bu teşvik, sınai mülkiyet hakları konusunda bir organizasyon kurulması anlamında ekonomiye katkı yapan unsurların çok küçük bir azınlığına hitap etmektedir. Sınai mülkiyet hakları ile ilgili altyapı konusunda ise herhangi bir teşvik sistemi bulunmamaktadır.

Çalışma raporunun 2. bölümünde sınai mülkiyet haklarının lisanslama (kiralama) veya devir (satış) yöntemleri ile ticarileştirilmesi sonucunda elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi incelenmiştir. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu kapsamında olan şirketler haricindeki tüm gerçek ve tüzel kişilerin sınai mülkiyet haklarını ticarileştirmesi sonucunda elde ettikleri gelirler direkt veya endirekt biçimde vergiye tabidir.

Yukarıdaki tespitler ve açıklamalar çerçevesinde aşağıda sıralanan 3 teşvik sisteminin hayata geçirilmesi önerilmektedir.

- 1. Şirketlere sınai mülkiyet hakları personeli istihdamı için teşvik verilmesi**
- 2. Şirketlere sınai mülkiyet hakları yönetimine ilişkin alt yapı kurulması konusunda teşvik verilmesi**
- 3. Sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesi sonucunda elde edilen gelirler üzerindeki vergilerin kaldırılması veya büyük ölçüde azaltılması**

Önerilen her bir teşvik sistemi için önerilen ana prensipler, suistimal alanları ve çözüm önerilerine ilişkin alt başlıklar da sunulmaktadır.

3.1 Şirketlere Sınai Mülkiyet Hakları Personeli İstihdamı İçin Teşvik Verilmesi

Sınai mülkiyet hakları personeli istihdamı için verilmesi önerilen teşvikler ile ilgili önerilen ana prensipler, olası suistimal alanları ve çözüm önerileri aşağıda sıralanmaktadır.

- Ar-Ge Merkezi Teşviklerine benzer şekilde şirketlerde sınai mülkiyet hakları ile ilgili çalışan personelin ücretlerini gelir vergisi stopajı teşvikine ve sigorta primi teşviklerine konu edilebilir.
- Görev tanımı sadece sınai mülkiyet haklarına ilişkin konular içeren ve çalışma süresinin tamamında bu görevi icra eden tüm personel bu teşvikten yararlanmalıdır. Suistimal edilmesini engellemek için şirket üst yöneticilerinden beyan alınabilir ve suistimal durumlarında cezai yaptırım uygulanabilir.

- Teşvik, formasyona ve patent/marka vekili olup olmadığına bakılmaksızın yukarıdaki maddeye uyan tüm personel için verilmelidir. Zira bu bölümün girişinde açıklandığı üzere, şirketler sınai mülkiyet haklarını yönetebilmek için çok farklı profillerden çalışanlara ihtiyaç duymaktadır. Bununla beraber Türkiye’de patent ve marka vekilliği sınavlarını başarılı bir şekilde geçmiş olan ve faaliyet alanları arasında sınai mülkiyet hakları alanında vekillik hizmeti olmayan şirketlerde çalışanların vekillik siciline kayıt yaptırılmaları mümkün değildir. Esas olan, görev tanımları ve icra edilen işler olmalıdır.

Teşvik, teşvik kapsamına giren personelin bağlı olduğu birime bakılmaksızın verilmelidir. Zira şirketler sınai mülkiyet hakları yönetimi konusunda çok farklı yapılanmalara gidebilmektedir. Esas olan görev tanımları ve icra edilen işler olmalıdır.

- Teşvikten yerli veya yabancı sermayeli olmasına bakılmaksızın Türkiye’de kurulu tüm şirketler yararlandırılmalıdır. Zira Türkiye’ye hem yerli hem yabancı şirketler yatırım yapmaktadır.
- Teşvikten, büyüklüğüne bakılmaksızın tüm şirketler yararlandırılmalıdır. Zira ekonomiye şirketlerin tamamı katkı yapmakta ve sınai mülkiyet haklarından yararlanmaktadır.

Türkiye’deki sınai mülkiyet hakları ekosisteminin iyileştirilmesi ve vekillik hizmeti veren şirketlerin hizmetlerini dünya standartlarına çekebilmesi, özel sektör açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda sınai mülkiyet hakları alanında vekillik ve danışmanlık hizmeti veren şirketlerin de söz konusu teşviklerden yararlandırılması sunacakları hizmet kalitesinin artması açısından yararlı olacaktır. Teşviklerin ne ölçüde ve hangi koşullarda sağlanacağı hususlarının ilgili kamu kurumlarınca düzenlenmesi önerilmektedir.

3.2 Şirketlere Sınai Mülkiyet Haklarına İlişkin Alt Yapı Kurulması Konusunda Teşvik Verilmesi

Şirketlerin sınai mülkiyet haklarına ilişkin alt yapı kurması için desteklenmesi önerilen gider türleri aşağıda sıralanmaktadır.

- Sınai mülkiyet hakları yönetimi yazılımları geliştirilmesi veya satın alınmasına ilişkin giderler
- Ücretli patent ve marka veri tabanlarına abone olunmasına veya söz konusu veri tabanlarının satın alınmasına ilişkin giderler
- Sınai mülkiyet hakları personelinin yurtiçi ve yurtdışı eğitim giderleri
- Online veya basılı sınai mülkiyet hakları yayınlarına abonelik giderleri

Teşviklerin yukarıda sıralanan giderlerin tamamı için verilmesi önerilmektedir. Giderlerin desteklenmesi konusundaki teşvik mekanizmalarının oturmuş olmasından dolayı suistimal alanları ve çözüm önerileri inceleme dışında bırakılmıştır.

3.3 Sınai Mülkiyet Haklarının Ticarileştirilmesi Sonucunda Elde Edilen Gelirler Üzerindeki Vergilerin Kaldırılması ve Büyük Ölçüde Azaltılması

Sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesi sonucunda elde edilen gelirler üzerindeki vergilerin kaldırılması veya büyük ölçüde azaltılması konusunda önerilen ana prensipler, olası suistimal alanları ve çözüm önerileri aşağıda sıralanmaktadır.

- Teşvikten gerçek ve tüzel kişiler yararlandırılmalıdır.
- Gerçek ve tüzel kişiler, sınai mülkiyet hakkının yaratıcısı, sahibi veya ticarileştirme yetkilisi olup olmadığına bakılmaksızın teşvikten yararlandırılmalıdır. Bu sayede sınai mülkiyet haklarının ticari hayatta daha aktif kullanılması sağlanacaktır.
- Teşvik sisteminin devletin gelirleri üzerindeki etkisinin azaltılması için teşvik belirli bir süre için verilebilir veya vergiler kaldırılmak yerine azaltılabilir.
- Türkiye'nin bir vergi cennetine dönüşmesinin engellenmesi ve katma değer Türkiye'de yaratılması için; yabancı şirketlerin Türkiye'deki Ar-Ge birimlerinde veya Türkiye'de kurulu şirketlerde yaratılmış sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesinden elde edilen gelirler bu teşvik sistemine dahil olmalıdır. Bu sayede yabancı menşeli bir şirketin yurt dışındaki bir Ar-Ge biriminde yarattığı sınai mülkiyet haklarını Türkiye'de kurulu bir iştiraki üzerinden ticarileştirerek vergi avantajı elde etmesi engellenecektir. Ancak yabancı şirketlerin Türkiye'deki Ar-Ge birimleri tarafından yaratılmış sınai mülkiyet haklarını yine Türkiye'deki iştirakleri üzerinden ticarileştirmeleri sonucunda elde ettikleri gelirler vergi teşvikleri kapsamında olacaktır. Bu sayede yabancı şirketlerin Türkiye'de Ar-Ge yatırımı yapması da teşvik edilmiş olacaktır.

Önerilen teşvik sistemi sayesinde sınai mülkiyet haklarının ticari hayatta daha aktif kullanılmasının sağlanacağı, ekonomik değerinin ortaya çıkacağı, sınai mülkiyet haklarının üst yönetimin, finans bölümlerinin ve birçok birimin gündemine girecek olmasından dolayı sınai mülkiyet hakları konusundaki bilinç seviyesinin artacağı ve Türkiye'de teknoloji yatırımı yapılmasının da teşvik edileceği düşünülmektedir. Bu konudaki başarılı ülke örnekleri Çin, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İrlanda olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸¹⁹ Bunların yanında İngiltere Hazinesi, iş dünyası temsilcileri ile birlikte, yatırım ortamını cazip hale getirmek ve G20 ülkeleri arasında iş dünyası için en rekabetçi vergi rejimini oluşturmak

¹⁸ TÜSİAD, Mevcut Ar-Ge Düzenlemelerinde Karşılaşılan Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Başarılı Ülke Uygulamalarına İlişkin Görüş Belgesi, Aralık 2009

¹⁹ A. Macovei ve M. Rasch, IAM Magazine, Tax and Strategic Management of Intangibles, Mart/Nisan 2011

amacıyla kurumlar vergisi sistemine yönelik bir reform üzerine çalışmaktadır. Bu reform kapsamında, sınai mülkiyet haklarından elde edilen gelirlere ilişkin vergi rejiminin gözden geçirilmesi ve bu konuda bir teşvik sistemi getirilmesi düşünülmektedir²⁰

3.4 Teşvik Verimliliğinin Değerlendirilmesi

Verilen teşviklerin verimliliğinin değerlendirilebilmesi için aşağıdaki mekanizmalardan yararlanılması önerilmektedir:

- Sınai mülkiyet hakları personeline ilişkin teşviklerden yararlanan şirketlerin sınai mülkiyet hakları personel sayısındaki artışın belirlenmesi
- Şirketlerin lisans gelirlerindeki ve lisanslama faaliyetlerindeki artışın belirlenmesi
- Şirketlerin, patentlerini ürünlerinde kullanım oranları.
- Şirketlerin, patentlerini kullandığı ürünlerden elde edilen cironun değişim oranı.

²⁰ HM Treasury – HM Revenue and Customs, Corporate Tax Reform: Delivering a more competitive system, , November 2010)

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sınai mülkiyet haklarına ilişkin politikalar belirlenirken ekonomi, sanayi, bilim, teknoloji, yatırım ve dış ticaret politikaları arasında bir eşgüdüm sağlanmalıdır. Bu uyumun sağlanması, yenilikçilik ve teknoloji geliştirme kapasitelerinin artırılması, Türkiye’de şirketlerin küresel anlamda daha rekabetçi olabilmeleri için öncelikli koşuldur. Sınai mülkiyet hakları söz konusu yenilikçilik kapasitesinin oluşturulması, geliştirilmesi ve muhafaza edilebilmesi için en temel gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sisteme sahip olan ülkelerdeki şirketler, yarışa rakiplerinden önce başlama ve rekabet güçlerini sürdürebilme şansına sahip olabilmektedirler.

Bu çerçevede, yatırım ortamının iyileştirilmesi, Türk ekonomisinin güçlendirilmesi ve Türkiye’nin rekabetçiliğinin artırılması için sınai mülkiyet hakları alanındaki mevcut teşvik sistemlerinin gözden geçirilmesi ve yeni teşvik sistemlerinin önerilmesi kapsamında yapılan tespitler aşağıda özetlenmektedir.

- Türkiye’de sınai mülkiyet haklarına ilişkin olan teşvikler daha ziyade şirketlerin sınai mülkiyet hakları korumasını tesis etmek üzere yaptığı harcamalara yöneliktir.
- Ekonomiye katkı yapan aktörlerin çok küçük bir azınlığı (Ar-Ge Merkezi Belgesine sahip olan şirketler) için belirli koşullarda geçerli olan bir istisna dışında sınai mülkiyet hakları personeli istihdamı için bir teşvik sistemi bulunmamaktadır.
- Şirketlerin sınai mülkiyet hakları konusunda bir alt yapı oluşturulmasına yönelik giderlerine ilişkin bir teşvik sistemi bulunmamaktadır.
- Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde kurulu şirketler haricinde, sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesinden elde edilen gelirler üstünde direkt veya indirekt vergi yükü mevcuttur.

İçinde bulunulan uluslararası rekabet ve ekonomi koşulları dikkate alındığında, Türkiye’de sınai mülkiyet haklarında odaklanılması gereken alanlar,

- şirketlerde sınai mülkiyet hakları konusunda organizasyon ve alt yapı kurulmasını hızlandırmak ve
- sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesini teşvik etmek

olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda;

- 1. Şirketlere sınai mülkiyet hakları personeli istihdamı için teşvikler verilmesi**
- 2. Şirketlere sınai mülkiyet hakları yönetimine ilişkin alt yapı kurulmasına yönelik teşvikler verilmesi**
- 3. Sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesi sonucunda elde edilen gelirler üzerindeki vergilerin kaldırılması veya büyük ölçüde azaltılması**

önerilmektedir.

Söz konusu önerilerin hayata geçirilmesi, sınai mülkiyet haklarının işletmelerde kullanılmasının ve ticarileştirilmesinin özendirilmesi açısından son derece kritiktir. Bu kapsamda söz konusu önerileri hayata geçirmek için kanuni alt yapı hazırlıklarına bir an önce başlanmalıdır. Ayrıca bu teşviklerin Türkiye'nin uluslararası rekabetçiliğini arttırması ve ticari hayatın gerçeklerine uygun olması için, kanuni alt yapı hazırlıklarının özel sektör ile iş birliği içerisinde yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

A. Macovei ve M. Rasch IAM Magazine, Tax and Strategic Management of Intengibles, Mart/Nisan 2011

Ercan Alptürk, “Sınaî Mülkiyet Haklarının Finansal, Hukuksal ve Vergisel Boyutu”, Yaklaşım, Haziran 2004, Sayı: 11

Birgül Dikmen, “Gayrimaddi Hakların Kiralanması Suretiyle Dar Mükellef Kurumlar Tarafından Türkiye’de Elde Edilen Gayrimenkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi”, Vergi Dünyası, Kasım 2010, Sayı: 351

Ersin Nazalı, “Uluslararası Vergi Anlaşmalarında Royalti (Gayrimaddi Hak) Ödemelerinin Vergilendirilmesi - I”, Yaklaşım, Haziran 2009, Sayı: 198

HM Treasury – HM Revenue and Customs, Corporate Tax Reform: Delivering a more competitive system, , November 2010)

M. Emin Kyol, “Vergi Kanunları Yönünden Sinai, Ticari ve Fikri Haklar”, Yaklaşım, Şubat 2009, Sayı: 194

KOSGEB Destek Programı Uygulama Esasları, [http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB Genel Destek Programı Uygulama Esasları](http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB_Genel_Destek_Programi_Uygulama_Esaslari), <http://www.kosgeb.gov.tr/>

World Intellectual Property Organization, The Changing Face of Innovation, 2011, http://www.wipo.int/freepublications/en/intproperty/944/wipo_pub_944_2011.pdf

TÜSİAD, Mevcut Ar-Ge Düzenlemelerinde Karşılaşılan Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Başarılı Ülke Uygulamalarına İlişkin Görüş Belgesi, Aralık 2009

TÜSİAD Fikri Haklar Çalışma Grubu Başkanı

Murat Peksavaş

TÜSİAD Fikri Haklar Çalışma Grubu Üyesi ve Proje Koordinatörü

Samir Deliormanlı

Rapora Katkıda Bulunanlar: (Alfabetik sıra ile)

Ali Çadırcı

Ayfer Berkkam

Banu Sarıkaya

Burçin Gözlüklü

Ceren Pala

Dilek Üstün

Erdem Türkecul

Gaye Uğur

Hülya Çaylı

İbrahim Ekdial

Kerem Tuzlacı

M. Kaan Dericioğlu

Melda Çele

Mine Acar Engin

Doç. Dr. N. Ayşe Odman Boztosun

Onur Mutlu

Özlem Baysal

Özlem Elver

Uğur Aktekin

